

ДЖЕРЕЛА ЕМІГРАЦІЙНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.072>

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.171:930.25:[37+001]Сірополко«1920/1959»

+

929:[37+001](477)Сірополко

Тетяна Антонюк,

<https://orcid.org/0000-0002-6446-2795>,

докторка історичних наук,

провідна наукова співробітниця,

відділ зарубіжної україніки,

Інститут книгознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

вул. Володимирська, 62, Київ, 01001, Україна

e-mail: antoniuktd@nbuv.gov.ua

Освітня та громадська діяльність Степана Сірополка в еміграції: за виданнями з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Мета статті – розкрити видання авторства С. Сірополка з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що розкривають наукові здобутки вченого в галузі освіти, виховання, педагогіки, його громадську діяльність в еміграції упродовж 1920–1959 рр. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні об'єктивного і порівняльного аналізу відібраних видань з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Принцип історизму забезпечив поглиблений розгляд предмета дослідження, допоміг визначити місце і роль особистості С. Сірополка у розбудові української освіти, розвитку педагогічної науки, активізації діяльності громадських організацій у контексті конкретного історичного часу й еміграційних умов. Завдяки використанню методів аналізу і синтезу, бібліографічного та документознавчого, вдалося проаналізувати зміст окремих видань означеної тематики, з'ясувати їх особливості, відповідність змісту книжок обраній темі. У **висновках** констатується, що книги й публікації еміграційного періоду С. Сірополка, присвячені питанням освіти, є вагомим внеском у дослідження історії української культури, насамперед освіти, виховання, педагогіки, у розвиток громадської діяльності українства за межами України та в сучасній державі Україна. При викладі основного матеріалу дослідження здійснено аналіз відібраних видань, розглянуто наукову і громадську діяльність С. Сірополка як одного з найяскравіших представників української еміграції першої половини ХХ ст. Розкрито теоретичні й практичні здобутки вченого еміграційного періоду в заявлених напрямках діяльності, в яких вчений постає як історик української освіти, освітній та громадський діяч.

К л ю ч о в і с л о в а: історія вітчизняної освіти; українська педагогічна наука за еміграційних умов; відділ зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; наукова спадщина Степана Сірополка.

Актуальність теми дослідження. Степан Онисимович Сірополко – один із визначних діячів освіти, бібліотечної справи та культури, котрий залишив сучасникам і прийдешнім поколінням вагомий інтелектуальний доробок у вигляді книг, статей, рецензій, некрологів, біографічних публікацій

у збірниках, періодичних виданнях, що свідчить про його активну участь у розвитку української наукової думки. У серпні 2022 р. минуло 150 років від дня його народження, що й актуалізує потребу оприлюднити видання вченого, які до 1991 р. були закритими для читацького загалу і перебували у спецфонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ). Після 1991 р. вони зберігаються у відділі зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ВЗУ ІК НБУВ) та у колекції реабілітованої літератури (РЛ) загального фонду НБУВ.

Аналіз досліджень і публікацій. Життя і діяльність Степана Сірополка вивчали науковці як в Україні, так і в діаспорі, зокрема, Т. Беднаржова [2], Т. Вронська [4], Т. Ківшар [8; 27], Г. Ковальчук [9] та інші. Теоретичною основою нашої розвідки стали праці самого вченого, а також енциклопедичні статті та інші видання, в яких сконцентровано цілий масив інформації про предмет дослідження [1; 5; 6; 9; 10; 12; 25]. У даній статті предметом дослідження є видання еміграційного періоду, в яких простежується практична й наукова діяльність С. О. Сірополка в освітній сфері та його громадська праця в різних товариствах, комітетах, комісіях, заснованих українськими емігрантами.

Мета статті – розкрити видання авторства С. Сірополка з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що розкривають наукові здобутки вченого в галузі освіти, виховання, педагогіки, його громадську діяльність в еміграції упродовж 1920–1959 рр..

Виклад основного матеріалу. Степан Онисимович Сірополко (15.08.1872–21.02.1959) є одним із відомих діячів освіти, культури, бібліотечної та книгознавчої справи першої половини ХХ ст. Він залишив надзвичайно багату і цінну спадщину, яка донині ще недостатньо вивчена й інтегрована в українську культуру. Про надзвичайно плідну наукову працю вченого упродовж життя свідчить видання «Колекція Степана Сірополка: каталог книг українською і російською мовами» (Київ, 2007, 247 с.), до якого внесено 1543 назви книг українською та російською мовами (книги іноземними мовами, а також незначна кількість друків, що побачили світ і опинилися в колекції вже після смерті вченого, залишилися поза увагою укладачів) [10].

У центрі уваги даного дослідження – книги вченого еміграційного періоду, його життя і діяльність, присвячені питанням освіти, виховання, шкільництва та громадській праці. Після поразки національно-визвольних змагань С. Сірополко змушений був залишити Україну, окуповану більшовиками, і разом з урядом УНР виїхати спочатку до Польщі, а згодом до Чехо-Словаччини, де й продовжив справу розбудови української національної освіти, розпочату ще в царській Росії та особливо активно упроваджувану в часи Української національної революції 1917–1920 рр. С. Сірополко у революційні роки багато займався питаннями розбудови національної школи в Україні, розробляв її концепцію, статут, докладав зусиль до практичного втілення проекту нової школи [15].

З вересня 1920 р. Степан Онисимович перебував на посаді товариша Міністра народної освіти УНР. За Гетьманщини у Кам'янці-Подільському було відкрито

Український університет, де він читав лекції з педагогіки, шкільництва та завідував університетською бібліотекою. Опинившись у Польщі в статусі емігранта, С. Сірополко керував Міністерством освіти, провадив активну культурно-освітню роботу серед дітей емігрантів та військовиків, інтернованих у таборах. За його участі було відкрито дві гімназії у Тарнові і Ченстохові, в яких навчання проводилося за програмою та статутом єдиної школи, над якими Міністерство освіти продовжувало працювати в екзилі. Головні засади статуту єдиної школи С. Сірополко формулював так: автономія школи, активна участь громадянства у шкільній справі та упевнення службового стану вчителя [15, с. 4, 11, 19].

У таборах було відкрито кілька середніх шкіл за програмою єдиної школи, а в таборі Щепіорно – школу пластунів, яка теж керувалася програмою єдиної школи. Міністерство освіти взяло на себе також організацію лекцій, проведення систематичних курсів у таборах і в тих районах, де перебували військові частини, зайняті вільною працею. Починаючи з листопада 1921 р., у таборах проводилися регулярні заняття, зокрема на курсах академічних, богословських, іноземних мов, правопису, українознавства, педагогічних. До їх програм входили історія України, географія, математичні дисципліни, українська мова, психологія, педагогіка. С. Сірополко читав лекції з позашкільної освіти, часто виступав на засіданнях гуртків, які були організовані у таборах, таких як: Товариство плекання військових знань, філософський ім. Г. Сковороди, літературне товариство «Веселка», культурно-освітній гурток тощо [2, с. 9].

У березні 1922 р. С. Сірополко обійняв посаду керуючого Міністерством народної освіти УНР, а з 27 липня 1923-го очолив Міністерство внутрішніх справ, шляхів, пошти й телеграфу та одночасно виконував обов'язки Генерального писаря [27, с. 32]. З 1925 р. С. Сірополко живе у Празі, працює професором Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова. Тут його наукова діяльність позначена авторством (співавторством) таких праць, як «Українська журналістика на тлі доби» (Мюнхен, 1923; у співавторстві з О. Бочковським), «Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика» (Львів, 1924), «Школознавство» (конспект лекцій, прочитаних в Українському високому педагогічному інституті у 1925 навч. р.; Прага, 1926), «Дальтон-план в шкільному вихованні та навчанні» (Львів, 1928), «Проект єдиної школи в Україні» (Львів, 1938; разом з Д. Консульським і А. Домбровським), «Народна освіта на Советській Україні» (Варшава, 1934), «Історія освіти на Україні» (Львів, 1937), «Українське шкільництво в Галичині» (Прага, 1939), «Основи журналізму» (Регенсбург, 1946) та ін.

Праці еміграційного періоду з фондів НБУВ якнайповніше розкривають особистість С. Сірополка як педагога, історика освіти, викладача, громадського діяча, людини, яка все своє свідоме життя присвятила українській культурі, її поширенню серед українського народу, інших народів Європи. Одним із аспектів багатогранної діяльності вченого в Польщі та Чехо-Словаччині була організація української навчальної справи. У липні 1921 р. С. Сірополко виступив на відкритті Українського мандрівного народного університету в Тарнові з вітальною про-

мовою від імені Міністерства народної освіти УНР. Того ж року він взяв участь у відкритті Української гімназії в м. Ченстохова, був головою Іспитової комісії при цій гімназії. У жовтні 1926 р. виступає на Першому Українському науковому з'їзді (Прага) з доповіддю «Шкільна справа на Великій Україні», головує на філософсько-педагогічній підсекції цього з'їзду. У липні 1928 р. доповідає на Чехо-Словацькому з'їзді у справі позашкільної освіти (Брно, Чехо-Словаччина), у вересні 1929-го бере участь в Освітньому конгресі з доповіддю «Основні проблеми організації освітньої праці серед дорослих». Його обирають товаришем голови конгресу (Львів). У березні 1932 р. вчений виступає на пленарних засіданнях Другого Українського наукового з'їзду з доповідями, в яких порушуються актуальні питання педагогіки, української бібліографії, головує на філософсько-педагогічній підсекції з'їзду, а також на виставково-бібліографічній підкомісії цього ж з'їзду (Прага) [27, с. 32–34].

Значну кількість питань з освітньої тематики С. Сірополко розкрив у публіцистичних працях, де проаналізував педагогічні погляди і практичну діяльність визначних українських педагогів, письменників, громадсько-політичних діячів, імена яких тривалий час замовчувалися. Статті вченого у таких часописах, як «Тризуб» (Прага), «Шлях виховання і навчання» (Львів), «Народня просвіта» (Львів), «Рідна школа» (Львів), «Книгар» (Київ), «Книголюб» (Прага), «Літературно-науковий вісник» (Львів), «Учитель» (Львів), «Книжка» (Станіслав), «Трибуна України» (Варшава), «Наша культура» (Варшава), «Українська книга» (Львів), «Табір» (Варшава), «Учительське слово» (Львів), «Українська школа» (Львів), «Славянская книга» (Прага), «Українське слово» (Ужгород), «Діло» (Львів), «Життя і знання» (Львів), «Свобода» (Ужгород), «Наш світ» (Варшава), «Учительський голос» (Мукачєво), Календар-альманах «Дніпро» (Львів) та інших засвідчують про його невтомну публіцистичну працю в еміграції.

Статті, опубліковані вченим у цих виданнях, відкривають його напрацювання в галузі культури, освіти, педагогіки, шкільництва, без яких сучасникам не можливо досягнути цілісної концепції українського національного виховання й освіти. Такі його публікації, як «І. Стешенко як педагог і освітній діяч» (Париж, 1928); «Життя і педагогічна діяльність барона М. Корфа» (Париж, 1934); «М. Пирогов та М. Драгоманов» (Прага, 1937); «Граф Петро Завадовський – перший міністр освіти у царській Росії» (Прага, 1938); «Петро Холодний як педагог і освітній діяч» (Варшава, 1939) та інші є значним внеском у педагогічну науку, освіту, виховання та свідченням високої працездатності дослідника, його глибоких знань з тематики, що досліджується.

Великий науковий інтерес для С. Сірополка завжди становила історія української освіти. В еміграції він багато працював над цією проблематикою, видав низку праць, актуальність яких зберігається донині. Серед них дослідження «Народня освіта на українських землях і в колоніях», в якому йдеться про сучасний йому стан народної освіти в українських землях і колоніях, за винятком Холмщини, Кубані, Далекого Сходу та інших земель. Вчений аналізує радянську освіту, освіту в Галичині та інших українських землях у Польщі, на українських землях

в Румунії (Буковина, Бесарабія, Марморощина), на Підкарпатській Русі, в українській діаспорі (Канада, Бразилія, Сполучені Штати Америки, Чехо-Словаччина, Німеччина). У праці наведено статистичні дані щодо стану освітньої справи в Україні перед більшовицькою навалюю, зокрема про нижчі та середні школи на кінець 1918 р.; кількість шкіл та учнів трудової школи за 1921–1932 рр.; розподіл учнів трудових шкіл за національністю; розвиток спеціальностей професійної школи за 1925–1929 рр.; статистику про високі школи (на той час технікуми та інститути), їх кількість, наповнюваність студентами, мова викладання, розподіл студентів за національностями; дані про установи політичної освіти за 1921–1933 рр. [19, с. 69–90; 20, с. 72–91].

У книзі «Народня освіта на советській Україні» (Варшава : Укр. наук. ін-т, 1934. 239 с.) автор розкрив динаміку й статистику народної освіти в радянській Україні винятково на підставі того друкованого матеріалу, який знаходив у виданнях радянської України. На основі офіційних матеріалів він вносить правки до видань «ювілейного» характеру в радянській Україні з нагоди 10-ти і 15-річчя жовтневого перевороту. Цю працю С. Сірополько присвятив творцям української школи – першому генеральному секретареві народної освіти, а пізніше міністру народної освіти УНР Івану Матвійовичу Стешенку та товаришу міністра й міністру Петру Івановичу Холодному [21, с. 5].

Автор пропонує читачеві ґрунтовні відомості про систему шкільної освіти й стан народної освіти в історичному розвитку окремих її галузей, окреслює ті проблеми в царині народної освіти, які можуть постати на випадок зміни режиму на Сході Європи. Подає статистичні дані в таблицях по всій радянській Україні без поділу їх за округами та районами. Наголошує, що «в ці загальні підсумки офіційні статистичні матеріали вводять також дані, які стосуються Молдавської автономної республіки, де релятивна більшість населення складається з українців, а саме: українців – 48,5 %, молдаван – 30,1 %, росіян 8,5 %, жидів – 8,5 %, інших національностей – 4,4 %» [21, с. 5–6].

Праця містить аналіз системи шкільної освіти, дошкільного виховання, трудової школи, зокрема приміщень трудових шкіл та їх облаштування і обладнання, внутрішнього життя трудової й професійної школи. Висвітлює стан робітничої та партійної освіти, вищої школи. Розглядає такі питання, як: педагогічна освіта й учительство; наука та наукові установи в радянській Україні; політична освіта; бібліотечна справа; видання книжок та їх поширення, преса в радянській Україні. Окремо розглянуто українізацію установ народної освіти та бюджет народної освіти. Книга містить розділ: «Підсумки та перспективи», а також доповнення, схеми, таблиці [21].

Дослідженню історії української освіти присвячена також монографія «Історія освіти на Україні» (Львів, 1937), майже весь наклад якої був знищений більшовиками у 1939 р. Вчений в еміграції почав відтворювати працю в розширеному варіанті, але надрукувати не встиг. Її рукопис, збережений родиною, був виданий лише 2001 р. – в Україні Друзями товариства ім. Г. Ващенка та Українським Вільним Університетом (УВУ) у видавництві «Наукова думка» [1, с. 139]. У ній

грунтовно висвітлено питання розвитку освіти в Україні від початків нашої історії до 1933/1934 навчального року. Автор висвітлює розвиток української освіти на кожному етапі історії: до часу хрещення України-Русі; від 988 р. до занепаду Києва; від занепаду Києва до половини XVI ст.; від половини XVI до середини XVII ст.; освіта в Правобережній Україні та в Галичині упродовж середини XVII–кінця XVIII ст.; в Гетьманщині та Слобожанщині від другої половини XVII до кінця XVIII ст.; в Наддніпрянській Україні в XIX ст. та від 1901-го до 1920 р.; в Галичині від 1772-го до 1920 р.; історія освіти в Буковині, Закарпатті.

Окремо критично розглядається народна освіта в Україні під радянською владою. Цей період автор називає «совєтською займанщиною», де й подає детальний аналіз всієї культурної сфери: систему шкільної освіти, дошкільне виховання, трудову школу, професійну школу, робітничу та партійну освіту, вищі школи, педагогічну освіту й учительство, науку та наукові установи в Україні, політичну освіту, бібліотечну справу, видання книжок та їх поширення, пресу. Торкається питання українізації установ народної освіти, аналізує бюджет народної освіти тощо. У підсумку вчений зазначає, що, маючи на увазі інтереси української культури, «ми можемо з повним правом визнати сучасний стан народної освіти України за цілком не задовольняючий» [16, с. 878].

Праця С. Сірополка «Дальтон-плян в шкільному вихованні та навчанні» свідчить про його інтерес до нових світових ідей у педагогіці та шкільництві, які він активно вивчав і пропагував серед українських педагогів діаспори. Це видання започаткувало перший випуск «Педагогічної бібліотеки», організованої товариством «Взаємна поміч українського вчительства» з метою долучити своїх членів до живого єднання з педагогічним рухом усіх культурних народів. «Педагогічна бібліотека» була кварталним виданням, що містило оригінальні й перекладні твори з різних сфер педагогічних наук [13].

Видання знайомить українське вчительство з проектом Гелен Паркхерст (Helen Parkhurst – The Dalton Plan), яка заснувала проєкт «дальтонський лабораторний план» – як соціальний експеримент. Цей план пропонує зміну умов життя школи, тоді як більшість педагогів-новаторів обмежувалися реформою програми. Дальтон-план постав як засіб внести живий струмінь у тогочасну пасивну школу. Автор критикує сучасну йому пасивну школу, розкриває походження дальтон-плану, його основні принципи, організацію навчання за ним, наводить конкретні приклади занять, аналізує облік праці, позитивні і негативні риси такої навчальної системи, перехід сучасної школи на дальтон-план, думки учнів про цей план навчання, поширення цієї методики. У висновках учений констатує, що цей план може бути застосований там, де життя і методи навчання ґрунтуються на психології дитини. Найбільш яскраві особливості дальтон-плану – це виразність завдань і певна свобода у виборі часу й засобів його здійснення [13, с. 35].

Свої педагогічні, освітні ідеї та їх практичне втілення С. Сірополко широко пропагував у публікаціях у часописах як українських, так й іноземних. Зокрема, у статті «Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років» (Тризуб, 1932, ч. 18–19, рік вид. VIII, с. 13–15) вчений висвітлює діяльність українських

освітніх працівників за межами України. Він зазначає, що в еміграції систематична праця в галузі педагогічних наук веде свій початок від моменту відкриття українських високих шкіл у Чехо-Словаччині.

Водночас учений наголошує, що еміграція не може похвалитися капітальними працями в галузі педагогіки. Заслуга українських педагогів-емігрантів полягає в тому, що вони «пустили» в широкий обіг серед українського вчительства і взагалі українського громадянства правдиві ідеї педагогічної науки, ознайомили своїх і чужих з сучасним становищем народної освіти в радянській Україні та інших українських землях. Вони з увагою стежать за шкільною реформою на чужині, підготували численні кадри працівників, які проводять у життя здорові засади педагогічної науки [22, с.14].

Стаття вченого «Праця в галузі педагогіки», надрукована у виданні «2. Український науковий з'їзд у Празі» (Прага: Укр. акад. комітет для міжнародної інтелектуальної співпраці в Лізі Націй, 1934, 164 с., с. 62–64) подає аналіз внеску українських педагогів еміграції в розвиток педагогічної думки та освіти. Йдеться про втілення ними в життя ідей таких педагогів світової слави, як Джон Дьюї, Адольф Фер'єр, Рабіндранат Тагор, Марія Монтессорі, Гелен Паркхерст; ознайомлення іноземних колег та студентства з педагогічною діяльністю українських вчених і письменників – Т. Шевченка, Б. Грінченка, М. Драгоманова, Ів. Стешенка, М. Галушинського, О. Поповича; про діяльність заснованого у травні 1930 р. у Празі Українського педагогічного товариства, яке своїм завданням поставило вивчення та дослідження теорії й практики педагогіки, а також минулого й сучасного становища народної освіти на українських землях і на чужині [23].

Значну увагу С. Сірополко приділяв діяльності української еміграції в Чехо-Словаччині щодо організації народних шкіл. Перша українська п'ятирічна народна школа була заснована 1936 р. Товариством українського дитячого притулку в Подебрадах, де навчалися та виховувалися переважно діти-сироти, діти бідних українських емігрантів, розкиданих по всій Чехо-Словаччині. Такі ж українські школи діяли у місті Брно (Моравія). В них викладалися українська мова, популярна історія України, географія українських земель, українські пісні й українські танці.

Досить вагомим є внесок С. Сірополка як професора Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі. Ця установа була заснована як вищий педагогічний заклад, на який покладалося завдання готувати педагогічні кадри для українських шкіл та для позашкільної освіти серед широких кіл українського населення. Урочисте відкриття інституту відбулося 7 липня 1923 р. у присутності представників вищих шкіл Праги, різних українських організацій та студентських громад. Українська висока педагогічна школа мала досить великі державні субсидії і проіснувала у Празі 10 років.

Серед викладачів інституту були видатні вчені, зокрема, у 1923/24 навчальному році навчальний заклад очолював професор історії й української літератури Леонід Білецький, який емігрував до Праги з Кам'янця-Подільського. С. Сірополко читав в інституті школознавство та позашкільну освіту. Поряд з ним працю-

вали Софія Русова, Дмитро Дорошенко, Василь Барвінський, Нестор Нижанківський, Іван Мірний, Симон Наріжний, Дмитро Чижевський, Іван Горбачевський, Володимир Січинський, Василь Сімович. Навчання проводилося за планами, які включали загальноосвітні предмети, спеціальні предмети та необов'язкові предмети. При інституті існували також курси заочної освіти, ініціатором створення яких був С. Сірополко.

Академічний персонал, окрім навчальної роботи, займався також науковою та літературно-видавничою діяльністю. Було видано три наукові збірники інституту (1929, 1933) з різних наукових напрямів. Вийшов і тематичний збірник, присвячений діяльності патрона інституту – Михайла Драгоманова.

Професори вишу друкували свої праці також у виданнях Українського історично-філологічного товариства, в Українській загальній енциклопедії, у «Записках НТШ», у численних чужомовних часописах, збірниках. При інституті з 1924 р. діяло видавниче товариство «Сіач», котре випускало українською мовою значну кількість книг з філософії, соціальних та природничих наук, історії України та правознавства. Більшість вихованців інституту скеровувалася на педагогічну працю до Карпатської України [23].

Особливе місце у творчій спадщині посідає стаття «Діяльність Культурно-освітньої Комісії Трудового Конгресу (На основі архівних матеріалів)», що вийшла друком в еміграції. Вчений висвітлює роботу комісії під керівництвом Євгена Вирова. Повідомляється, що Трудовий конгрес у Києві 23–28.01 1919 р. створив комісії з законопідготовчими і контрольними функціями, які повинні були діяти на час воєнного стану щодо розроблення законопроектів для наступної сесії Трудового конгресу, а також допомогти уряду в «оздоровленні адміністративного апарату всієї Республіки від контрреволюційних і антидержавних елементів» [14, с. 59]. С. Сірополко розкриває складність умов, в яких діяла Культурно-освітня комісія. Її членами були товариш голови Андрій Лещенко, секретар Іван Калинович (одразу ж виїхав до Галичини, тому секретарем став І. Коваленко) та 7 членів. 30 січня 1919 р. ця комісія провела в Києві перше й останнє засідання, бо московсько-більшевицька армія насувалася на столицю. Разом з урядом комісія виїхала до Вінниці, де перебувала до початку березня, потім до Проскурова, де 10 березня відбула своє останнє засідання. Компетенція комісії поширювалася на центральні і місцеві органи Міністерства освіти, Міністерства культів, Міністерства здоров'я й опікування, Головного управління преси й пропаганди та на просвітні відділи Міністерства військових справ, Міністерства шляхів і Міністерства земельних справ. У засіданнях Культурно-освітньої комісії іноді брали участь представники учительських організацій. Особливу увагу її члени приділяли справі управління освітою в центрі й на місцях [14, с. 60–61].

Важливою для осягнення історії української освіти є стаття С. Сірополка, присвячена М. Грушевському як історика освіти в Україні та освітньому діячеві. Автор відзначає пильну увагу Михайла Сергійовича до питань освіти, акцентує на тому, що одними з кардинальних питань у сфері історії освіти в Україні були питання стану освітньої справи за доби Київської держави. Як відомо,

М. Грушевський ділив вчених на три категорії щодо погляду на освіту в Київській державі. До першої він відносив тих, хто вважав, що освіта стояла високо (Ф. Леонтович, М. Лавровський, В. Лешков, І. Беляєв), що вона була рівномірно поширена серед усього громадянства. Вони були послідовниками В. Татіщева і його праці «Історія Россійская» (т. I, 1768–1769 р.), написаної на підставі ніби-то Якимівського літопису, що потім назавжди зник. Друга категорія – учені, які відкидають звістки В. Татіщева з Якимівського літопису. Вони (Є. Голубінський, К. Харлампович) дотримуються протилежної думки щодо стану освіти в стародавній Русі – державних шкіл не було, діяли лише приватні, освіта пройшла через нас, як через сито. М. Грушевський відкидає вигадки В. Татіщева, водночас не цілком поділяє й висновки вчених другої групи. Отже, сам Грушевський був репрезентантом науковців третьої групи. У статті також йдеться про розвиток освіти й культури у XII–XIV ст. та у XVI–XVII ст., про польський вплив на українську культуру і освіту [18].

Питання освіти й шкільництва розглядає С. Сірополко також у публікації, присвяченій С. Петлюрі – «Симон Петлюра і народне вчительство» (Життя і школа: Незалежний орган укр. вчительства та батьків у вільному світі, 1960, № 1, с. 20–22). У автора Петлюра постає як учитель, котрий працював у 1902 р. на Кубані, в одній із міських шкіл у Катеринодарі. Також розкривається його діяльність за правління Скоропадського: був головою губерніяльної управи і організатором української школи на Київщині; головою Всеукраїнської спілки земств; а очолюючи Директорію, намітив реформу шкільної освіти, яку не зреалізували через зміну ситуації [24].

С. Сірополко часто друкувався у солідному журналі еміграційного студентства у Чехо-Словаччині «Студентський вісник», що виходив з 1923 р. у Празі. Публікації вченого з освітньої тематики з'являлися також у чеських часописах «Nove Školy», «Dělnická osvětá», «Věstník pedagogický», «Českých knihovníků», «Slovanská knihovněda», «Pedagogické rozhledy», «Bibliofil». У журналі «Slovanský přehled» («Слов'янський огляд») постійно публікувалися його матеріали про шкільництво, бібліотекознавство. У цьому журналі також друкувалися українські і чеські вчені, письменники, які висвітлювали українські проблеми. У Празі С. Сірополко редагував український відділ місячника слов'янської бібліографії «Славянская книга». Саме тут з'явився підготовлений ним огляд педагогічної літератури. Активно Сірополко співпрацював також з різними енциклопедичними виданнями, друкував велику кількість рецензій як на чеську, так і на українську педагогічну наукову літературу. Серед них варто виокремити рецензії на праці О. Хлупа «Pedagogika», В. Пржігоди «Globalna metoda», А. Градзіла «Strědni školství ve 12 státech evropských», В. Ющиніна «Організація українського вчительства в Австрії до Європейської війни», В. Родникова «Огляд української дитячої літератури», на «Щоденник» Чикаленка, на книжку Т. Масарика «Світова революція за війни й у війні 1914–1918», на часопис «Українська школа» та ін.

Маючи широку викладацьку практику, С. Сірополко підготував чимало навчальних книг. Зокрема, його авторством позначені підручник «Короткий курс

бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи» (Львів, 1924, 128 с.), де висвітлені такі питання: значення бібліотеки; засади, якими слід керуватися в справі заснування бібліотеки та її комплектування; обов'язки бібліотекаря та ін. Цей підручник заповнив прогалину в тогочасній спеціальній літературі. В основу видання покладено стислий огляд лекцій, які автор читав у Київському Фребелівському інституті у 1917–1918 рр. та на різних інструкторських курсах. Що важливо, у кінці кожного розділу посібника додається список літератури, на який слід дивитися не як на бібліографію відповідного питання, а як на ті джерела, якими користувався автор при складанні того чи іншого розділу. Навчальний курс містить такі розділи: книга та бібліотека; бібліотечна справа в Америці; бібліотечна справа в Англії, Німеччині та Чехо-Словаччині; бібліотечна справа в Україні; основні засади наладження бібліотечної справи; бібліотека та її обставини; техніка бібліотечного діла; бібліотечна статистика; комплектування бібліотеки; бібліотекар [17, с. 3–4].

У праці «Школознавство» (Прага : Сіяч, 1926. 64 с.) С. Сірополко подає концепт лекцій, читаних в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у 1925/26 навчальному році. Вчений розглядає школознавство як предмет навчання, висвітлює шкільний устрій багатьох країн Європи (Англія, Шотландія, Ірландія, Німеччина, Франція, Австрія, Італія, Чехо-Словаччина, радянська Росія, радянська Україна). Аналізує управління, освіту та устрій школи за законами Української Народної Республіки (УНР) – Єдиної школи в УНР, виокремлює такі аспекти цієї системи, як держава і школа, церква і школа, родина і школа, учень і школа, учитель і школа. Зазначає, що родина є найприроднішим середовищем виховання дитини, тому школа має бути її органічним продовженням [26, с. 55–56].

Відомий фахівцям також підручник, підготовлений у співавторстві з Ольгердом Бочковським «Українська журналістика на тлі доби: історія, демократичний досвід, нові завдання», перевиданий у 1993 р. Друга частина цієї книги «Основи журналізму» була написана С. Сірополком вже після смерті О. Бочковського, котрий не встиг за життя завершити підготовку навчального курсу для студентів Українського технічно-господарського інституту (УТГІ). Дослідник висвітлює в цій частині книги пресу і суспільну думку, аналізує завдання публіцистики, обґрунтовує важливість таких тем, як формування суспільної думки, роль преси в організації суспільної думки, хто є справжній публіцист, що таке брукова преса і як боротися з нею. Всього у другій частині подано 11 лекцій, якими охоплено такі важливі питання журналістики: комерціалізація преси; вимоги до журналіста; матеріальне й правове становище журналістів; професійні організації та клуби журналістів у різних країнах; етика часопису і журналіста; редакція та допоміжні при ній установи; преса та її видавець, поділ преси за ознакою її видавця; адміністрація часопису та її поділ на відділи; суть часопису, читача і громадянства; преса й культура, значення преси, її вади, завдання української преси тощо [3].

Освітня діяльність С. Сірополка в еміграції мала й критичні відгуки з боку політичних опонентів. Зокрема, у статті «Вороги. Орган Пілсудського» у журналі «Нова Україна» за 1927 р., число 8–9, автор під криптонімом К. Н., критикує

С. Сірополка, а також польський журнал «Glos Prawdy» і український «Тризуб». Він зазначає: ««Glos Prawdy» пише про Український робітничий університет як таємну організацію Шаповала та його спільників, що направлена до єдиної мети – розвалу Польщі. Почувши такий голос свого пана українські полонофіли, зокрема журнальчик т. зв. «уряду УНР» А. Левіцького «Тризуб» (ч. 35), що видається на варшавські гроші в Парижі, в особі С. Сірополка – бувшого «міністра» в «уряді» під Варшавою, у статті, в якій, не маючи відваги одверто виступити проти організації робітничої та селянської освіти, нападає зі своєю критикою на М. Шаповала за те, що той ставить метою Робітничого університету суспільно-політичну освіту українських трудових мас. Очевидно п. Сірополко держиться відомого погляду російських царських жандармів, що для робітника й селянина суспільно-політична освіта шкідлива» [7].

Журнал «Нова Україна» (1925, ч. 4–6, с. 95–104) (стаття М. Обідного «Як охоронялися пам'ятки») критично розглядає роль С. Сірополка, як міністра, щодо збереження архівних документів, які вдалося зібрати М. Обідному і тримати в Тарнові для передачі Музею-Архіву, який планувалося відкрити в Празі. Сірополко ці документи забрав до Кракова, до палацу Потоцького. Автор вважає, що С. Сірополко діяв при цьому не в інтересах української справи, адже ці документи стосувалися не лише УГА [11].

Критикували С. Сірополка і радянські публіцисти за співпрацю з Українським Науковим Інститутом Книгознавства (УНК), за його послідовну позицію щодо розвитку українського книгознавства, бібліографії, культури загалом, яка, на думку радянської влади та її апологетів, була націоналістичною і ворожою радянському народу [9, с. 149–150].

В еміграції С. Сірополко був надзвичайно активно задіяний у громадській діяльності. З 1927-го по 1934 р. він виконував обов'язки голови Українського товариства прихильників книги (УТПК), головною метою якого полягала в тому, щоб сприяти розвитку української книги, української культури. Українська еміграційна книга репрезентувала видавничу продукцію в Європі тоді, коли ще про радянську книгу тут не знали. Під час міжнародного бібліотечного з'їзду в Празі окремі видання отримали високу оцінку навіть тих, хто ставився упереджено до видавничих можливостей українських емігрантів. Членами товариства були видатні вчені-мовознавці, літературознавці, філософи, історики, юристи, зокрема Л. Білецький, В. Сімович, П. Зленко, Д. Чижевський, О. Кандиба, Л. Биковський та ін. Особливою популярністю серед науковців та культурних діячів користувався друкований орган товариства журнал «Книголюб», редактором якого був С. Сірополко. Тематика збірника була різноманітна: історія української книги, літературно-критичні огляди, публікації української еміграції в Чехо-Словаччині, українська філософська література, педагогічна українська література з пластичного мистецтва.

Про свою діяльність в УТПК говорить сам вчений у передмові до видання «Зленко П. Бібліографічний показник наукових праць української еміграції 1920–1931». Товариство готувало проведення 2-го Українського наукового з'їзду в Празі, в якому найактивнішу участь взяли його члени. Організаційна комісія

2-го Українського наукового з'їзду ухвалила утворити спеціальну виставково-бібліографічну підкомісію в складі Управи УТПК, голова якої С. Сірополко, заступник голови – Є. Вировий, секретар – П. Зленко. Завданням підкомісії було визначено організацію книжкової виставки при З'їзді та видання бібліографічного покажчика наукових праць української еміграції [5].

С. Сірополко взяв безпосередню участь у 2-му Українському науковому з'їзді, який проходив у Празі 20–24 березня 1932 р. На його пленарному засіданні оприлюднив реферат на тему «Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років», а також виступив з доповіддю «Праця в галузі педагогіки», в якій проаналізував діяльність української еміграції в сфері освіти, починаючи з 1920 р. Сірополко наголосив, що українськими педагогами в еміграції з особливою увагою досліджується сучасне становище народної освіти на радянській Україні, вказав на проблеми української освіти в еміграції: особливо відчувався брак учителів середніх шкіл (діяло лише дві українські гімназії – у Ржевничах, Чехо-Словаччина, і Каліші, Польща); болючим в умовах еміграції було питання про те, як денаціоналізація українських дітей відбивається на вивченні рідної мови в школі. Вчений зазначив у своєму виступі, що дослідженням педагогічних проблем займалося Філософічно-педагогічне товариство ім. Сковороди, засноване у 1925 р. при Українському педагогічному інституті, але воно припинило свою діяльність дуже швидко. Йшлося у доповіді й про діяльність Українського педагогічного товариства, яке виникло у травні 1930 р. в Празі й своїм завданням ставило студіювати питання теорії й практики педагогіки, а також минуле й сучасне становище народної освіти на українських землях та в інших країнах. Товариство видало низку рефератів на тему минулого й сучасного становища народної освіти на українських землях, а також дало змогу читачам ознайомитися з основами шкільної реформи в Чехо-Словаччині та організацією дослідної праці в Педагогічному інституті м. Праги. Побачив світ і 1-й том праць Українського педагогічного товариства – «Українське шкільництво на Буковині, в Галичині, на Закарпатті та в Канаді».

С. Сірополко активно працював у створеному наприкінці 1930 р. у Празі Українському педагогічному товаристві, будучи його головою. На його засіданнях виголошували реферати не лише українські, а й чеські вчені та педагоги (О. Пржигода, О. Каднер та ін.). Помітною була діяльність С. Сірополка в Українському історично-філологічному товаристві в Празі (1925–1938), яке об'єднувало українські наукові сили еміграції, що працювали в історично-філологічній галузі. Ядро його членів утворювали професори Українського вільного університету в Празі, Української господарської академії в Подебрадах, Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі. Товариство постійно поповнювалося молодими вченими, які закінчували студії в Празі і продовжували наукову діяльність (д-р М. Антонович, д-р І. Борковський, д-р С. Наріжний, д-р О. Кандиба та ін.). Сформована спільнота стала дієвим осередком української наукової думки в галузі історії та філології за кордоном. С. Сірополко входив до складу ревізійної комісії товариства [8, с. 428–429].

На спеціальних засіданнях товариства відзначалися видатні та пам'ятні події, зокрема – 150-річчя зруйнування Запорозької Січі, 10-річчя заснування українських університетів у Кам'янці-Подільському та Полтаві, 25-річчя наукової праці професора Д. Дорошенка, 40-річчя праці академіка С. Смаль-Стоцького, 50-річчя наукової праці професора О. Лотоцького та ін. Щороку два–три засідання присвячувалися вшануванню пам'яті Т. Шевченка. На цих зібраннях за традицією перше слово для виступу мав професор Степан Смаль-Стоцький. З доповідями найчастіше виступали Д. Антонович, Л. Білецький, В. Сімович, С. Сірополко та інші.

Професор С. Сірополко певний час обіймав посаду секретаря Українського академічного комітету, створеного з ініціативи Українського історико-філологічного товариства у Празі наприкінці 1924 р. з метою об'єднання українських наукових діячів та їх участі у міжнародній науковій співпраці. Всі українські високі школи й наукові товариства в Чехо-Словаччині, Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, Український науковий інститут у Берліні ввійшли до його складу.

Як активний учасник міжнародних наукових з'їздів, конгресів та інших наукових форумів, С. Сірополко активно знайомив освітянську, й культурологічну громадськість загалом, зі своїми ідеями та практичними здобутками з питань педагогіки, освіти, бібліотечної справи, книгознавства, бібліографознавства. На першому з'їзді слов'янських філологів у Празі, що проходив 6–13 жовтня 1929 р., його обирають до складу бібліографічної комісії, він керує філософсько-педагогічною підсекцією 2-го Українського наукового з'їзду, організованого Українським академічним комітетом у Празі для міжнародної інтелектуальної співпраці. Цей з'їзд підбив підсумки наукової діяльності в еміграції за десятиліття. С. Сірополко виголосив на пленарному засіданні з'їзду реферат на тему «Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років», в якому доніс до учасників зібрання здобутки українських педагогів в еміграції, зокрема: поширення серед українського вчителства правдивих ідей педагогічної науки, ознайомлення громадськості з сучасним становищем народної освіти в радянській Україні та інших українських землях; вивчення досвіду шкільної реформи в інших країнах; підготовка до практичної роботи вчителів початкових і середніх шкіл. До з'їзду у приміщенні Центральної бібліотеки Праги відкрилася українська книжкова виставка, підготовлена спеціальною Бібліографічно-виставковою комісією під керівництвом С. Сірополка. В її експозиції було представлено книжкову продукцію української еміграції з наукових питань за десять років. На стендах розмістилося майже 1000 книг. 2-й Український науковий з'їзд у Празі продемонстрував світу, що, опинившись у вигнанні, українська інтелігенція не припиняла самовідданого служіння національній справі, не марнувала часу, а збрала й створила нові духовні скарби, щоб покласти їх до скарбниці національної культури [2, с. 15–16].

С. Сірополко, разом з І. Горбачевським і Д. Антоновичем, керував Товариством «Музей Визвольної Боротьби України» як центральною музейною й архівною організацією за кордоном, створеною 16 січня 1925 р. у Чехо-Словаччині з ініціативи УВУ. Уряд Чехо-Словаччини затвердив у цей день статут товариства.

Його управа мала періодичний орган «Вісті Музею В. Б. У.», видавала «Альманах Музею», до якого включалися статті з різних питань. 7 квітня 1938 р. відбулися загальні збори товариства, на яких одногосно було іменовано почесним його членом професора С. Сірополка. У своїй статті «Десятиліття Товариства «Музею Визвольної Боротьби України»» вчений подає відомості про архівні матеріали, якими розпоряджався музей до 1934 р.

С. Сірополко виконував обов'язки генерального секретаря управи Українського академічного комітету для міжнародної інтелектуальної співпраці при Лізі Націй. Цей комітет очолював ректор і професор УВУ, професор Карлового Університету в Празі д-р О. Колесса [2, с. 16].

Упродовж багатьох років С. Сірополко був почесним членом товариства «Прогрес» у Львові. Працюючи в цій організації, він багато сил доклав до поширення української культури, освіти, науки. [12, с. 152]. Досить вагомою була діяльність вченого і на посаді голови Комітету допомоги голодуючим України.

Висновки. Наявна у фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського література про життя і діяльність С. Сірополка, його особисті дослідження, публікації в часописах свідчать про надзвичайно плідну наукову і громадську діяльність вченого за межами України з моменту виїзду й до останніх днів його життя. Ми розглянули наявні у фондах НБУВ видання, які розкривають наукові досягнення вченого в галузі освіти, виховання, шкільництва та його громадську діяльність. Означені праці засвідчують значні теоретичні і практичні здобутки української та світової науки. Розглянуті видання характеризують С. Сірополка як історика освіти, освітнього діяча, послідовного прибічника української державності й розбудови національної системи освіти. Його наукові напрацювання сприяли розбудові українського освітнього середовища не лише в країнах, де жив і працював вчений після поразки Української революції 1917–1920 рр., але й в інших діаспорних центрах світу, де опинилися наші емігранти. З кінця 80-х років ХХ ст. праці С. Сірополка стали доступні дослідникам в Україні, вони сприяють розбудові сучасної української національної освіти в нашій державі. Широко представлену у виданнях з фондів НБУВ бібліотечну, книгознавчу, бібліографознавчу діяльність науковця ми плануємо розглянути у наступних публікаціях.

Список бібліографічних посилань

1. Антонюк Т. Д. Творення нової української школи (до 85-річчя написання Степаном Сірополком праці «Завдання нової школи») *Календар-щорічник. – Українознавство*. 2004. Київ : Українська Видавнича Спілка, 2003. С. 139–141.
2. Беднаржова Т. Життєвий шлях подвижника і патріота. *Сірополко С. Історія освіти в Україні*. Київ : Наукова думка, 2001. С. 7–20.
3. Бочковский О. І., Сірополко С. Українська журналістика на тлі доби: історія, демократичний досвід, нові завдання / ред. К. Костев, Г. Камаринський. Український технічно-господарський інститут. Мюнхен, 1993. 204 с.
4. Вронська Т. В. Сірополко Степан Онисимович. *Енциклопедія історії України в 10 т.* Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9: Прил. – С. С. 585.
5. Зленко П. Бібліографічний показник наукових праць української еміграції 1920–1931 / передм. С. Сірополка. Едмонтон : Вид-во Канад. Інституту українських студій: Альбертський ун-т, 1990. 154 с.

6. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.) : матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар; ред. кол.: Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ, 2017. С. 415–417.
7. К. Н. Вороги. Орган Пілсудського. *Нова Україна. Місячник письменства, мистецтва, науки і громадського життя*. 1927. Ч. 8–9. С. 94–97.
8. Ківшар Т. Бібліотечна спадщина Степана Сірополька (1872–1959) : монографія. НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 532 с.
9. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–1936) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Видавничий дім «Академперіодика», 2015. 688 с.
10. Колекція Степана Сірополька : каталог книг українською і російською мовами / Міністерство культури і туризму України; Національна парламентська бібліотека України. Київ, 2007. 247 с.
11. Обідний М. Як охоронялися пам'ятки. *Нова Україна. Місячник письменства, мистецтва, науки і громадського життя*. 1925. Ч. 4–6. С. 95–104.
12. Перський С. Популярна історія товариства «Просвіта» у Львові : з ілюстраціями. Львів : Накладом Т-ва «Просвіта», 1932. 268 с.
13. Сірополько С. Дальтон-плян в шкільному вихованню та навчанню. Львів, 1928. 36 с.
14. Сірополько С. Діяльність Культурно-освітньої комісії Трудового Конгресу (На основі архівних матеріалів). *Календар-альманах «Дніпро» на звичайний рік 1939. Річник XVI*. Львів : Накладом Українського товариства допомоги емігрантам з України у Львові, 1938. С. 59–63.
15. Сірополько С. Завдання нової школи. Нова-Ушиця на Поділля, 1919. 20 с.
16. Сірополько С. Історія освіти в Україні /ред. Ю. Вільчинський, Л. Масенко ; Український Вільний Університет м. Мюнхен, Німеччина; Друзі товариства ім. Григорія Ващенко. Київ : Наукова думка, 2001. 912 с.
17. Сірополько С. Короткий курс бібліотекознавства: історія, теорія та практика бібліотечної справи. Львів, 1924. 128 с.
18. Сірополько С. Михайло Грушевський як історик освіти в Україні та освітній діяч. *Наша культура. Науково-літературний місячник*. 1935. Кн. 2. С. 91–98.
19. Сірополько С. Народня освіта на українських землях і в колоніях. *Антонович Д. Українська культура*. Мюнхен: [б. в.], 1988. С. 69–90.
20. Сірополько С. Народня освіта на українських землях і в колоніях. *Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича*. Київ : Либідь, 1993. С. 72–91.
21. Сірополько С. Народня освіта на совєтській Україні. Варшава : Український науковий інститут, 1934. 239 с.
22. Сірополько С. Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років. *Тризуб*. 1932. Ч. 18–19. С. 13–15.
23. Сірополько С. Праця в галузі педагогіки. 2. *Український науковий з'їзд у Празі*. Прага : Український академічний комітет для міжнародної інтелектуальної співпраці в Лізі Націй, 1934. 164 с. С. 62–64.
24. Сірополько С. Симон Петлюра і народне вчителство. *Життя і школа. Незалежний орган українського вчителства та батьків у вільному світі*. 1960. №1. С. 20–22.
25. Сірополько Степан. Український педагог і бібліограф, громадський діяч. *Провідники духовності в Україні : довідник / за заг. ред. І. Ф. Кураса*. Київ : Вища школа, 2003. С. 550.
26. Сірополько С. Школотзнавство. Прага : Сіяч, 1926. 64 с.
27. Степан Онисимович Сірополько (1872–1959) : біобібліографічний покажчик / НБУ імені В. І. Вернадського; уклад., життєпис, хронологія життя і діяльності Т. І. Ківшар; наук. ред. В. І. Попик; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. Київ, 2012. 197 с.

References

1. Antoniuk, T. D. (2003). *Tvorennia novoi ukrainskoi shkoly (do 85-richchia napyssannia Stepanom Siropolkom pratsi "Zavdannia novoi shkoly")* [Creation of the New Ukrainian School

(to the 85th anniversary of writing by Stepan Siropolko's work "Task of the New School"). *Kalendar-shchorichnyk. – Ukrainoznavstvo. 2004.* (Pp. 139-141). Kyiv, Ukraine: Ukrainska Vydavnycha Spilka. [In Ukrainian]

2. Bednarzhova, T. (2001). Zhyttievyi shliakh podvyzhnyka i patriota [The life path of the ascetic and the patriot]. In *Siropolko S. Istoriia osvity v Ukraini* [Siropolko S. History of education in Ukraine] (pp. 7-20). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].

3. Bochkovskiy, O. I., & Siropolko, S. (1993). Ukrainska zhurnalistyka na tli doby: istoriia, demokratychnyi dosvid, novi zavdannia [Ukrainian journalism on the background of the day: history, democratic experience, new tasks]. Miunkhen, Germany: Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi instytut. [In Ukrainian].

4. Vronska, T. V. (2012). Siropolko Stepan Onysymovych [Siropolko Stepan Onysymovych]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 1-10) [Encyclopedia of the history of Ukraine in 10 volumes] (Vol. 9, pp. 585). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka, [In Ukrainian].

5. Zlenko, P. (1990). Bibliografichnyi pokazhchuk naukovykh prats ukrainskoi emihratsii 1920-1931 [Bibliographic index of the scientific works of Ukrainian emigration 1920-1931]. Edmonton, Canada: Vyd-vo Kanad. Instytutu ukrainskykh studii: Albertskiy un-t. [In Ukrainian].

6. Harbar, L. V. (2017). Istoriia ukrainskoi bibliotечноi spravy v imenakh (kinets XIX st. – 1941 r.): materialy do biobibliografichnoho slovnyka [History of Ukrainian Library Affairs in the Names (end of the nineteenth century – 1941): Materials to the biobibliographic dictionary]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. K., N. (1927) Vorohy. Organ Pilsudskoho [Enemies. Organ Pilsudskij]. *Nova Ukraina. Misiachnyk pysmenstva, mystetstva, nauky i hromadskoho zhyttia*, 8-9, (6), 94-97. [In Ukrainian].

8. Kivshar, T. (2015). Bibliotечna spadshchyna Stepana Siropolka (1872–1959) [Stepan Siropolko Library Heritage (1872–1959)] / NAN Ukrainy, Nats. b-ka im. V. I. Vernadskoho. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Kovalchuk, H. I. (2015). Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva (1922–1936) [Ukrainian Scientific Institute of Book Studies (1922–1936)]. Kyiv, Ukraine: Vydavnychiy dim "Akademperiodyka". [In Ukrainian].

10. (2007). Kolektsiia Stepana Siropolka: katalog knih ukrainskoiu i rosiiskoiu movamy [Stepan Siropolko's Collection: a catalog of books in Ukrainian and Russian]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

11. Obidnyi, M. (1925). Yak okhoronialisia pamiatky [How the Monuments were guarded]. *Nova Ukraina: misiachnyk pysmenstva, mystetstva, nauky i hromadskoho zhyttia*, 4-6, 95-104. [In Ukrainian].

12. Perskyi, S. (1932). Populiarna istoriia tovarystva "Prosvita" u Lvovi: z ilustratsiiamy [Popular history of the "Prosvita" Society in Lviv: with illustrations]. Lviv, Ukraine: Nakladom Tovarystva "Prosvita". [In Ukrainian].

13. Siropolko, S. (1928). Dalton-plian v shkilnomu vykhovanniu ta navchanniu [Dalton-plan in school education and training]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

14. Siropolko, S. (1938). Diialnist Kulturno-osvitnoi komisii Trudovoho Kongresu (Na osnovi arkhivnykh materialiv) [Activities of the Cultural and Educational Commission of Labor Congress (based on archival materials)]. *Kaliendar-almanakh "Dnipro" na zvychainyi rik 1939, XVI*. Lviv, Ukraine: Nakladom Ukrainskoho tovarystva dopomohy emihrantam z Ukrainy u Lvovi. [In Ukrainian].

15. Siropolko, S. (1919). Zavdannia novoi shkoly [The task of the new school]. Nova-Ushytsia na Podilliu, Ukraine. [In Ukrainian].

16. Siropolko, S. (2001). Istoriia osvity v Ukraini [History of education in Ukraine]. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].

17. Siropolko, S. (1924). Korotkyi kurs bibliotekoznavstva: istoriia, teoriia ta praktyka bibliotечноi spravy [Short course of librarianship: history, theory and practice of library business]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

18. Siropolko, S. (1935). Mykhailo Hrushevskiyi yak istoryk osvity v Ukraini ta osvitnii diiak [Mykhailo Hrushevskiyi as a historian of education in Ukraine and an educational figure]. *Nasha kultura: nauково-literaturnyi misiachnyk*. 2, 91-98. [In Ukrainian].

19. Siropolko, S. (1988). Narodnia osvita na ukrainskykh zemliakh i v koloniiakh. [Public education in Ukrainian lands and colonies]. In *Antonovych D. Ukrainska kultura* [Antonovych D. Ukrainian culture]. (pp. 69-90). Miunkhen, Germany. [In Ukrainian].

20. Siropolko, S. (1993). Narodnia osvita na ukrainskykh zemliakh i v koloniiakh. [Public education in Ukrainian lands and colonies]. In *Ukrainska kultura*. Lektsii [Ukrainian culture: lectures] (pp. 72-91). Kyiv, Ukraine: Lybid. [In Ukrainian].

21. Siropolko, S. (1934). Narodnia osvita na sovietskii Ukraini [Public education in Soviet Ukraine]. Varshava, Poland: Ukrainskyi naukovyi instytut. [In Ukrainian].

22. Siropolko, S. (1932). Pidsumky pedahohychnoi pratsi na emihratsii za desiat rokiv [The results of pedagogical work in emigration for ten years]. *Tryzub*, 18-19, 13-15. [In Ukrainian].

23. Siropolko, S. (1934). Pratsia v haluzi pedahohiky [Work in the field of pedagogy]. In 2. *Ukrainskyi naukovyi zizd u Prazi* [2. Ukrainian Scientific Congress in Prague]. (pp. 62-64). Praha, Cexoslovakija: Ukrainskyi akademichnyi komitet dlia mizhnarodnoi inteliectualnoi spivpratsi v Lizi Natsii. [In Ukrainian].

24. Siropolko, S. (1960). Symon Petliura i narodne vchytelstvo [Simon Petliura and folk teaching]. *Zhyttia i shkola. Nezaleznyi orhan ukrainskoho vchytelstva ta batkiv u vilnomu sviti*, 1, 20-22. [In Ukrainian].

25. Kuras, I. F. (Ed.). (2003). Siropolko Stepan. Ukrainskyi pedahoh i bibliohraf, hromadskyi diiach [Siropolko Stepan. Ukrainian teacher and bibliographer, public figure]. In *Providnyky dukhovnosti v Ukraini: dovidnyk* [Guides of spirituality in Ukraine: a guide]. Kyiv, Ukraine: Vyscha shk. [In Ukrainian].

26. Siropolko, S. (1926). Shkoloznavstvo [School science]. Praha, Czechoslovakia: Siiach. [In Ukrainian].

27. Kivshar, T. I. (2012). Stepan Onysymovych Siropolko (1872–1959): biobibliohrafichnyi pokazhchyk [Stepan Siropolko (1872–1959): Biobibliographic index]. Kyiv, Ukraine: V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. [In Ukrainian].

Tetiana Antoniuk,

<https://orcid.org/0000-0002-6446-2795>,

Doctor of Historical Sciences,

Leading Researcher,

Department of Foreign Ukrainian Studies,

Institute of Book Studies,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

EDUCATIONAL AND SOCIAL ACTIVITIES OF STEPAN SIROPOLKO IN EMIGRATION: ACCORDING TO PUBLICATIONS FROM THE FUNDS OF THE V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

The purpose of the article is to publicize publications authored by S. Siropolko from the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, which reveal the scientific achievements of the scientist in the field of education, upbringing, pedagogy and social activities in emigration during 1920–1959. **The research methodology** is based on the use of objective and comparative analysis of selected publications from the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. The principle of historicism provided an in-depth consideration the subject of research, helped to determine the place and role of the personality of S. Siropolko in the development of Ukrainian education, pedagogical science, education and development of public organizations in the context of a specific historical time and emigration conditions. Thanks to the use of methods of analysis and synthesis, bibliographic and document studies, it was possible to analyze the content of individual editions of the specified topic, to find out their features, the correspondence of the books content to the chosen topic. **The conclusions** state that the books and publications of the emigration period of S. Siropolko, devoted to issues of education, are a significant contribution to the study of the history of Ukrainian culture, first of all education, upbringing, pedagogy, to the development of public activity of Ukrainians outside of Ukraine and in the modern state of Ukraine. When presenting the main material of the research, an analysis of selected publications was carried out, the scientific and public activity of S. Siropolko as one of the most active representatives of the Ukrainian emigration of the first half of the 20th century was considered. Specific theoretical and practical achievements of the scientist during the period of emigration in the declared areas of activity, in which the scientist appears as a historian of Ukrainian education, an educational and public figure, are given.

Keywords: Ukrainian education; social activities; emigration; Department of Foreign Ukrainian Studies of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine; Stepan Siropolko.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

62, Volodymyrska str., Kyiv, 01001, Ukraine

e-mail: antoniuktd@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 8.12.2022 р.